

‘Scholen kunnen niet zo autonoom zijn als ze graag zouden willen’ Interview met Tjeerd Mijster, vertrekkend voorzitter van de Sectie Basisonderwijs

Michael Rubinstein

Na zes jaar voorzitterschap komt er nu een einde aan je bestuursperiode. Hoe ben je eigenlijk voorzitter geworden?

‘Het regio-overleg Midden-Nederland had me gevraagd om als ambtelijk secretaris en voorzitter hun vergaderingen te leiden. Dat was gewoon werk voor me. Daar hoorde ik dat er bestuursleden voor het basisonderwijs werden gezocht en dat die moeilijk te vinden waren. Ik was toen net gestopt als voorzitter van de Muziekschool Bilthoven en zei dat ik er wel tijd voor had. Een dag later stond Ricor de Jongh al voor mijn neus en in no time was ik voorzitter.

Ik heb zelf nooit lesgegeven op een montessorischool, ben wel altijd met vernieuwingsonderwijs bezig geweest, vooral vanuit de visie van Kees Boeke. Ik ben als hoofd een school in Bergen op Zoom gestart die vanuit die ideeën werkte.. Het was geen montessori-onderwijs, maar had wel ongeveer dezelfde nestgeur. Zo ben ik ook in montessorischolen terecht gekomen. Als begeleider bleek ik vanuit die nestgeur goed contact te hebben met de montessorileid(st)ers; zo breidde het zich uit tot contactpersoon van alle montessorischolen in Midden-Nederland’

Wat trof je aan toen je zes jaar geleden voorzitter werd?

‘Inhoudelijk waren de mensen het spoor bijster. Er waren veel vragen zoals: mogen we methodes gebruiken? Moeten we wel of niet de Cito-toets afnemen?

Eigenlijk waren het allemaal vragen die te maken hadden met: er is een vorm - passen nieuwe dingen daarin? Ik antwoordde steeds vanuit het concept, probeerde en probeer scholen conceptueel sterker te maken.

Verder trof ik een kleine wereld aan waarin je het idee hebt dat iedereen elkaar kent; het is een klein circuit. Er is een clubgevoel, dat spreekt me aan.

Ik hoorde overigens pas echt bij de club nadat ik de omscholing had gedaan. Ik merkte het direct toen ik mijn diploma had gehaald: dezelfde antwoorden die ik daarvoor had gegeven waren nu meer waard. Daar heb ik wel over gegniffeld.’

Je was voorzitter, maar tegelijk begeleider/ondersteuner. Botsten die rollen nooit?

‘Naar mijn idee niet. Dat heeft enerzijds te maken met hoe ik in het werk sta. Ik kan slecht alleen ambtelijk voorzitter zijn, ben snel inhoudelijk betrokken. Wat dat betreft was het goed dat die rollen bij elkaar hoorden, zodat ik er bestuurlijk en inhoudelijk iets mee kon.

Daarnaast paste het ook in de tijd. Na de professionalisering van de organisatie moest er een inhoudelijke slag gemaakt worden en het was prettig dat het vanuit één persoon gebeurde. Dat maakte het makkelijker om de zaak aan te sturen en er was voor de buitenwereld ook één aanspreekpunt.

Met mijn werk als begeleider heeft het nooit gewrongen. Er is nooit sprake geweest van koppelverkoop, wel werd ik door mijn naamsbekendheid gevraagd. Ik heb het heel goed gescheiden kunnen houden: het begeleiden is werk, de consultatie was verenigingswerk. Ook naar buiten toe gaf het geen problemen, ik heb er nooit iets negatiefs over gehoord. Iedereen snapte het als ik zei: dit is een begeleidingsvraag, als we daar dieper op in gaan heeft het consequenties, ook financiële. Dat was altijd goed.’

Waarom worden die twee taken nu weer uit elkaar gehaald?

‘Straks staan inderdaad de taken van het besturen en van de inhoudelijke ontwikkeling weer los van elkaar. De inhoudelijke taken gaan een breder veld beslaan dan nu het geval is, er is veel meer tijd en ruimte voor nodig. Een ander kan dan in datzelfde veld de bestuurlijke coördinatie vasthouden.’

Kun je iets vertellen over de inhoudelijke professionalisering van de sectie?

‘Het was eerst vooral een proces van vraag en antwoord. Het ging erom dat mensen meer gingen denken vanuit de achtergrond en ideeënvorming. Pas in de tweede helft van mijn voorzitterschap kon het ook pro-actief door zelf vanuit de vereniging met de aanscherping van ideeën te komen.

Daarin heeft de Commissie Kwaliteit en Erkenning een sturende rol gespeeld. De visitaties leveren gespreksonderwerpen op waar geen of een half antwoord op is. Daar kun je dan als vereniging iets over zeggen. Vrije werkkeuze is een voorbeeld van zo'n onderwerp.'

Die commissie kwaliteit en erkenning scoort laag in het tevredenheidsonderzoek.

'Dat hoort een beetje bij deze club. We spreken met elkaar af wat de kijkwijzer is en hoe de procedure verloopt. Als er vervolgens hiaten worden aangetoond, kloppen de kijkwijzer en de procedure niet meer. De boodschapper wordt snel - te snel - vermoord.

Ik vind het vrij ongrijpbaar om te zeggen waarom dat zo gebeurt. Het lijkt wel of iedere montessorischool zichzelf de beste vindt. Er wordt regelmatig naar andere scholen gekeken en gezegd: jullie moeten het anders doen – namelijk zoals wij het doen. Je ziet het ook als een school iets ontwikkelt of bij de invoering van het MKVS. De eerste reactie is: we gaan het nog wat aanpassen. Alsof werk dat een ander maakt al bij voorbaat niet helemaal geschikt is voor de eigen school. Ik heb het altijd wonderlijk gevonden.'

Betrokkenheid is een belangrijk begrip in de reactie van het bestuur op het tevredenheidsonderzoek. Ook in je columns heb je er regelmatig aan gerefereerd.

'De leden zijn heel erg betrokken op het eigen onderwijs en het gedachtegoed. Misschien is dat wel een verklaring waarom iets uit een andere school niet past. Ik moet denken aan de nonnen die als montessorileidsters werkten en die 's avonds nog werkjes maakten voor de volgende dag vanuit een grote betrokkenheid op de kinderen. Als je dat uitvergroot en doortrekt naar scholen nu, is dat misschien een reden om af te wijzen wat anderen maken. Dat is een beetje de grondhouding.

De betrokkenheid richt zich niet zozeer op de vereniging. Wel zijn er veel vragen aan de vereniging, vandaar die hoge score voor de belangenbehartiging bij de inspectie.

Ik moet soms aan een tennisclub denken waar de leden wel een nieuwe bar willen, maar geen bardiensten willen draaien. Je moet er iets voor over hebben om mee te doen: in een commissie willen gaan, een bestuursfunctie bekleden, een hogere bijdrage betalen. Nu is het evenwicht tussen rechten en plichten soms zoek.'

Daarom wil het bestuur een betere communicatie?

'Ja, hoewel de wens van de leden niet zo uitgesproken is in dat opzicht. Zij zeggen in feite: we vinden de communicatie slecht, maar dat is niet erg. Wij als bestuur vinden dat wel erg. We vinden dat we dichterbij elkaar moeten staan. Hier in Midden-Nederland doet van de twintig scholen de helft mee en dat is in andere regio's niet anders. Dat is jammer, want de vereniging en de leden moeten met elkaar in gesprek zijn. Nu zijn er wel veel mensen die een mening hebben over de vereniging, maar blijft de feitelijke deelname aan het gesprek beperkt.'

Er is ook de wens om autonoom te zijn.

'Dat is net zo'n spannend begrip als betrokkenheid. Ik denk dat scholen niet zo autonoom kunnen zijn als ze graag zouden willen. Je hebt dat bordje op de deur en dat betekent iets. Ik herken te weinig geloof in de kracht van het eigen concept om daar echt voor te gaan staan. Je zult strikter aan de criteria moeten voldoen wil je bij de club horen en wil de club iets voor je kunnen betekenen.

Dat heeft te maken met het onderscheidend vermogen naar buiten: de praktische marktaanleiding om je bijvoorbeeld van adaptieve scholen te onderscheiden. Maar veel belangrijker is dat scholen vormen van belangenbehartiging wensen en dat kan alleen vanuit striktere gemeenschappelijke noemers. Als die er niet zijn – voor wie praat ik dan?

Het komt dus voort uit een eigen wens, maar je moet er iets voor inleveren. Ik kan me wel voorstellen dat dat moeilijk is, maar het verlies van autonomie staat nu wel in een context, je weet waarom je het doet.

In het begin van mijn voorzittersperiode was ik rekkelijker ten aanzien van de vormgeving van het onderwijs door individuele scholen dan nu het geval is. Waarschijnlijk ben ik door ervaring en noodzaak wijzer geworden.'

Hoe kun je die gemeenschappelijke noemers beter benoemen?

‘De kijkwijzer wordt met hulp van professionals verbeterd. Een aantal punten moeten eenduidiger worden, minder diffuus. Het heeft alles te maken met het verschil tussen vorm en concept. Ik neem de vrije werkkeuze als voorbeeld: veel te weinig scholen zijn ervan doordrongen dat dit niet alleen is dat kinderen gelegenheid hebben om taakjes te doen en hun eigen werk te plannen, maar dat het erom gaat dat kinderen leren om keuzes te maken in de eigen ontwikkeling. Scholen zijn autonoom om dat in een eigen vorm te gieten, maar het uitgangspunt staat vast. KinderPOP, keuzepakketten KOO en portfolio's zijn allemaal invullingen waarin het kind iets over zijn eigen ontwikkeling kan zeggen en daar keuzes in kan maken, zonder dat je de kerndoelen loslaat.’

De visitatie in het basisonderwijs is nu een beoordeling met consequenties voor erkenning.

‘We moeten visitatie en erkenning uit elkaar gaan halen. De erkenningsprocedure kan kort en bondig zijn. Daarnaast is er collegiale visitatie: elkaar helpen om de school beter te maken. Dat kan meer gaan zoals het in de sectie voorgezet onderwijs gebeurt. Die twee dingen kunnen niet door dezelfde commissie gedaan worden, dat bijt elkaar. Dat wordt in de komende periode losgetrokken.’

Hoe is de verhouding tot de inspectie veranderd?

‘Zowel van de inspectie als van scholen hoor je dat het langzamerhand beter begint te werken. Het overleg met de inspectie is toegankelijker geworden; ze denken meer mee, weten meer van de achtergronden af, dat helpt.

Voor mij is het ideaalbeeld dat we met scholen kwaliteitscriteria afspreken die passen bij de toetsingscriteria van de inspectie en dat scholen die implementeren en onderhouden op de werkvloer. Als vereniging kun je die zaken dan als het ware afvinken bij de inspectie en zeggen dat ze daar in het kader van het proportioneel toezicht niet meer naar hoeven te kijken. Dat kan, de wetgeving geeft daar ruimte voor. Maar ook hier geldt: het doet wel iets met de autonomie van de scholen.’

Montessorimateriaal is een onderwerp waarover veel gediscussieerd wordt.

‘Ik heb niet zoveel met het traditionele materiaal. Het is goed en leuk, maar daar gaat het niet om. Het gaat om wat erachter schuilt: een visie op leren.

Je moet uitgedaagd worden door materiaal: ‘dat wil ik doen!’ Zintuiglijke kennismaking is belangrijk voor jonge kinderen. Het is ook belangrijk dat het leerdoel redelijk geïsoleerd is.

Daar gaat het om in materiaal en eigenlijk is het mij dan een zorg of het materiaal zus of zo is, dat maakt me niet zo uit.

Vanuit die visie ben ik het nooit helemaal eens geweest met mensen die zeiden dat een montessorischool een school met montessorimaterialen is. Voor mij gaat het om andere dingen, waar het materiaal een vormgeving van is. Het is altijd een heikel onderwerp geweest tussen mij en de montessoribeweging; het verschil tussen vorm en concept.

Ik vind het een goede ontwikkeling dat vanuit de leden nu de vraag komt naar materiaalontwikkeling. Het benadrukt eveneens dat het goed is dat de rol van voorzitter en begeleider nu weer worden gescheiden. Zo kan de bestuurder het antwoord op die vragen zoeken bij professionals.’

Er wordt gevraagd om een materiaalfonds.

‘Het materiaalfonds kan enerzijds vorm krijgen door coördinatie van het materiaal dat ontwikkeld wordt, anderzijds door het op te richten Montessori Centrum. De bedoelingen van het materiaalfonds zitten in de plannen die we hebben, alleen niet als vaststaand fonds; het heeft een wat ruimer jasje gekregen.’

Wat is je beeld van de opleidingen?

‘Uit mijn eigen opleiding heb ik de ervaring dat je tussen de regels door moet lezen en luisteren om te snappen wat er bedoeld wordt. Mijn beeld is dat de opleidingen zich veel richten op materialen en lesjes geven en te weinig op de achterliggende ideeën: waar gaat het eigenlijk om bij materialen. Teveel: hoe organiseer je het, te weinig: waarom organiseer je het zo.

In de opleiding ben je afhankelijk van de mate van ruimte die de opleiders geven voor gesprekken hierover. In mijn eigen opleiding heb ik die ruimte gehad, dan ontstonden er gesprekken. De interactie

zorgt ervoor dat je snapt wat de bedoeling is. Het gaat om snappen, dat is productief, en niet zozeer om weten en kunnen, dat is reproductief.

Eigenlijk vind ik het wel goed dat de volledige montessori-opleiding niet meer bestaat, zodat je wel van meer dingen kennis moet nemen. Een exclusieve montessori-opleiding is heel smal, de wereld bestaat uit meer dan montessori.'

Wat heb je in je voorzitterschap als hoogte- en dieptepunten ervaren?

'Op de laatste sectiebijeenkomst realiseerde ik me dat de zogenaamde blauwe map door mij als een soort hoogtepunt wordt gezien: een verzameling van beleidsstukken voor de montessorischolen. Ik heb eigenlijk geen dieptepunten ervaren. Wel heb ik een golfbeweging bemerkt. De eerste jaren van mijn bestuursperiode waren veel roeriger dan de laatste jaren. Zo'n jaar geleden zakten de activiteiten wat weg; door het tevredenheidsonderzoek komt er nu weer een nieuwe golf. Toevallig viel die golfbeweging nu samen met de bestuursperiode; dat betekent dat een nieuwe golf van activiteiten door nieuwe mensen geleid kan worden.

Ik kijk met plezier terug, ook naar de mensen met wie ik in discussie was. Het is een leuke club om mee te werken.'

En nu?

'Geen idee. Het is een open plek in mijn agenda. Na twintig jaar voorzitterschap, eerst van de muziekschool en daarna van de sectie basisonderwijs van de NMV, is het prettig dat er wat ruimte komt. Ik zie wel wat er op mijn pad komt.'